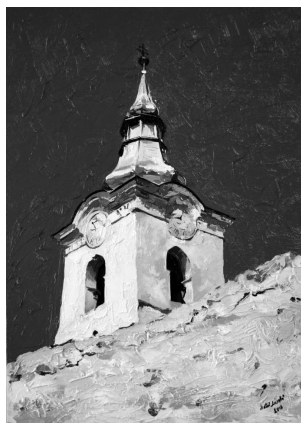

HERMANN GUSZTÁV MIHÁLY

ÚJ NEMZEDÉK – RÉGI ÉS ÚJ KÉRDŐJELEK

A mikor a *Korunk* főszerkesztője felkért egy székelység-történeti tematikus lapszám összeállítására, első gondolatom az volt, hogy meg kell keresnem azokat a munkatársakat, akikkel együtt – bő öt éven keresztül – dolgoztunk egy terjedelmes szintézis szerkesztésén és megírásán. Midőn hozzáálltunk, valamennyien tele voltunk kérdőjelekkel. Tudjuk-e tartani a szűkös határidőt? Lesz elég pénz a kiadásra? Képes lesz-e egy kisváros (Székelyudvarhely) önkormányzata egy ekkora lélegzetű tudományos vállalkozást sikerre vinni? Hiszen ez a „projekt” 1872-től fogva – amikor a gondolat szintjén megszületett – oly sokszor elbukott háborúkon, impérium- és rendszerváltásokon, válság okozta pénzhiányon, a szakma belső sűrűlódásain. A történelmi tapasztalat semmi biztatást nem ígért tehát azoknak, akiknek éppen a történelem kutatása a kenyerere. Végül 2011-ben három intézmény összefogott annak érdekében, hogy ezúttal létrejöhessen egy több mint 2000 oldalas szintézis a székelyek történetéről: az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontja, az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum. Utóbbi látszólag ugyan kilóg a sorból, szerepe viszont meghatározó volt, hiszen ezen keresztül tudta a székelyudvarhelyi önkormányzat biztosítani a vállalkozás anyagi forrásainak túlnyomó részét és szervezési kereteit. Több magyarországi központi intézmény (az Országos Levéltár, az Országos Széchényi Könyvtár, a Nemzeti Múzeum)

Minél inkább oszlik a mitikus köd a székely múlt körül, annál több kérdésre kell magyarázatot adni. Több esetben is a kutatás csupán annyit ért el, hogy kizárta egyes korábbi vélekedések valószerűségét, de biztos választ a régi kétségekre nem tudott adni.

biztosította támogatásáról a kezdeményezőket, illetve felajánlotta gyűjteményeinek fényképeken történő jogdíjmentes használatát, ami fontos volt egy minőségi illusztrációs anyag összeállítása szempontjából. Ezután természetes, hogy e felajánláshoz csatlakoztak a székelyföldi múzeumok, illetve más, gyűjteményeket kezelő intézmények is. Így már a szerzői gárda nagyobb bizalommal állhatott az ügy mellé, és 2016-ban, méltó technikai kivitelezésben kerülhetett az olvasók elé a *Székelyföld története* három vaskos köteté.

Gondolom, senki sem csodálkozik azon, hogy erről nem tudok elfogultság nélkül írni. Mint ahogy arról sem, ami a megjelenés után történt, vagy inkább nem történt. Volt némi kritikával társult bagatellizáló próbálkozás, ami természetes, senki nem gondolta, hogy az utójáték csupa fáklásmenet lesz. Tény, hogy az igen magas szerzőszám dacára sem kaphatott mindenki szerepet, és nem létezik az a tárgyilagos válogatás, aminek ne volna kisebb-nagyobb szubjektív árnyéka. Ez mindig így volt, amióta többszerzős szintézisek születnek. Voltak és vannak továbbá radikális határozottsággal megszólalók – főleg a tájegység szakmán kívüli köreiből –, akik azt követelnék, hogy márpedig „a székelyek történetét székelyek írják”, kifogásolva a magyarországi szakembereket, de akár jelen sorok írójának a szerepvállalását. Az is várható volt, hogy előbb-utóbb a román véleményformálók „nemzetféltő” csoportja is talál valami fogást a munkán, ami végül némi időeltolódással bekövetkezett. Az elégedetlen és kritikus hangoknál viszont sokkal furcsább volt – és egyben meglepő – az a mélységes (el)hallgatás, ami a kötetek megjelenését követte helyben, illetve szerte a Kárpát-medencében. És ebben már nem a szakma volt a fő ludas, meghazudtolnánk viszont szakmai önmagunkat, ha elkezdenénk összeesküvés-elméleteket gyártani. Igazából, túl a nyilvánvaló dolgokon, (jobb is ha) nem tudjuk, mi történt pontosan.

A „háromkötetest” tehát kortárs történetírásunk jelentős megvalósításának tartom, belemagyarozott és valós hibáival együtt. Hiszem, hogy lényegesen megkönnyíti az utánunk következő kutatónemzedékek dolgát. És ezen a ponton jutunk el oda, hogy az olvasó miért nem találja – jelen szám tartalomjegyzékét áttekintve – a „háromkötetes” szerkesztő- és szerzőgárdáját. Nem azért, mert arra gondoltam (mert persze, gondoltam), hogy ezek közül lehetetlen mindenkit bevonni egy korlátozott terjedelmű lapszám megírásába, vagyis akár újabb sérődések láncolata kezdődhet. Azon is gondolkozom viszont – a „háromkötetes” megjelenése óta egyre többet –, hogy az utóbbi 30 évben „beérett” egy, a korábinál sokkal jelentősebb létszámú, alkotó módon aktív és Székelyföldön nevelkedett történésznemzedék. És ami ugyancsak fontos: többen közülük vállalták a székelyföldi létet, távol a kutatóközpontoktól, egyetemek székhelyeitől úgy, hogy változatlanul tartani tudták szakmai igényességük mércéjét. Ők lényegesen többen vannak, mint mi voltunk pályánk kezdetén. A Bolyai Egyetem megszűntetése után, az 1980-as évek elejéig évente csak két-három, legfeljebb öt-hat hallgatónak volt lehetősége Romániában (részben) anyanyelvén tanulni a történelem szakon, mígnem teljesen felszámolták a kolozsvári kar magyar alcsoportját. Gondoljuk csak meg: 1960 és 1980 között – információink szerint – Székelyudvarhelyről senki sem végzett nappali tagozaton a romániai egyetemek történelemkarain! Ez a húsz esztendő – még történelmi mércével is – nagy idő! Középiskoláink az egyetemekre és főiskolákra való biztos bejutás célját követve irányították végzőseik pályaválasztását – talán kissé cinikus ezt „választásnak” nevezni – és készítették őket a felvételi megmérettetésére. Sok volt tehát a Székelyföldről induló boldog egyetemista, de ugyanakkor sok az értelmiségi kényszerpálya is.

Akik pedig nekimentünk a falnak, meg valamiképpen túl is jutottunk rajta, kevesen voltunk ahhoz, hogy „nemzedéket” alkossunk, csak az idősebb pályatársakkal együtt tudtunk bármilyen közös, többszerzős vállalkozásba belevágni... Már amikor erre lehetőség adódott, 1990 után, midőn felnyithattuk végre azokat a fiókokat, amelyekbe addig sülyesztettük jegyzeteinket, fércmunkáinkat. Egyben szerencsések vagyunk, mert megérhettük azt, hogy sikerüljön valamit a nyomtatott betű hatalmával élve is közvetíteni kortársaink és a következő nemzedékek felé.

1990 után tehát megnyíltak a zsilipek, aki történész szeretne lenni, illetve anyanyelvén elsajátítani a szakmát, az megteheti. Jöttek és jönnek azok a kollégák, akik inkább csak anekdoták szintjén találkoztak Bodor András szigorával, Jakó Zsigmond kíméletlen következetességével és Imreh István lenyűgöző előadásmódjával. Nyitva állt és áll viszont előttük – csakúgy, mint oktatóik előtt – a „Világ”. Nem csupán „hálóként”, hanem tanulmányutak, ösztöndíjak, élő szakmai kapcsolatok formájában is. A Székelyföldre visszatért végzetek közül többen napi teendőik mellett kutatnak és publikálnak. Megfelelő fórumok is alakultak erre, mint a csíkszeredai és sepsiszentgyörgyi múzeumok évkönyvei, vagy az udvarhelyi *Areopolisz* kötetek sorozata. Arról se feledkezzünk meg, hogy ők jóval többen vannak, mint akikkel jelen *Korunk*-szám lapjain találkozunk, akár egy intézetre is telne belőlük. Természetesen tudjuk, egy intézet több, mint a hozzáértő emberek pusztá összessége (az alapítási kísérletek kudarcra is bizonyítja ezt), így e megjegyzést nem ötletnek szántam. Valamiféle szakmai kapcsolattartás, esetleg csoport létrehozása viszont – úgy vélem – nem lenne a valóságtól elrugaszkodott gondolat. De ezt talán bízzuk rájuk...

Azt se feledjük, ez a nemzedék nem csak korcsoportként különbözik az előtte járóktól. A 18. század végétől kezdődően, amikor a letűnt korok iránt fogékony literátorok először szembesültek azzal, hogy a székelység múltja tele van mítoszokkal, amelyek megfejtésre várnak, újabb és újabb kérdőjelek merülnek fel. Minél inkább oszlik a mitikus köd a székely múlt körül, annál több kérdésre kell magyarázatot adni. Több esetben is a kutatás csupán annyit ért el, hogy kizárta egyes korábbi vélekedések valószerűségét, de biztos választ a régi kétségekre nem tudott adni. A véletlen is szerepet játszott például abban – de nem csupán a véletlen! –, hogy a „háromkötetes” első kötetében, a székely eredetkérdés ismertetése során két, egymásnak ellentmondó elmélet is részletes bemutatásra kerül mint lehetséges megoldás. És nem csak a leszármazás és letelepedés kutatásával állunk így! Kérdőjelek feszülnek a kiváltságok eredete, a nemek és ágak rendszerének gyökerei, a székek és fiúszékek létrejötte, a társadalmi berendezkedés alakulása, a kollektív nemesi státusz tekintetében és tovább, kétségek kísérik a kutatót egészen a jelenkorig. És ennek kapcsán – valljuk be, az érthető türelmetlenség hangján – szólal meg a szakmán kívüli érdeklődők tábora, mondván, hogy „lám-lám, rombolni tudtok, de megoldást kínálni nem”. Hányszor kellett ezt hallanunk, többé-kevésbé baráti beszélgetések alkalmával! Mi viszont hisszük, hogy a felszínre kerülő új típusú források, módszerek, technikák, a segéd- és társtudományok fejlődése által nyújtott lehetőségek, a megnövekedett kutatói állomány meg az évek során csak-csak halmozódó tudás és tapasztalat reményt adnak arra, hogy lassan e kérdőjelek pontokká alakuljanak. Ez vár hát a székelyföldi, illetve a székelység történetével foglalkozó új kutatónemzedékre.

Az itt sorba rendezett nyolc tanulmány összeválogatásánál tekintettel voltunk arra, hogy időben minél szélesebb sávot fedjenek le, tematikájuk révén pe-

dig képet adjanak arról, milyen irányú kutatások folynak jelenleg a székelyföldi történészberkekben. Eleve elzárkóztunk attól, hogy itt a „háromkötetes” székelységtörténet rövidített változatát adjuk, de azt sem szeretttük volna, hogy más szerzőgárda révén feltétlenül annak meredek alternatíváit, netán épp cáfolatait tárjuk az olvasó elé. E válogatás csupán egy keresztmetszet, mely távol áll attól, hogy teljes legyen. Eleve nem lehetett az, de az eredeti tervhez képest is néhányan, objektív okokra hivatkozva, menet közben kimaradtak a sorból. Továbbá nem szólítottuk meg ezúttal azokat, akik bizonyos specifikus kutatási területen tevékenykednek, mint a művelődés- és művészettörténet vagy hadtörténet. Az ő seregszemléjük talán egy (vagy több) másik összeállítást kívánna, illetve tenne indokolttá.

Ezekkel az előljáró gondolatokkal adjuk át a szót – egyelőre még nem a stafétát – a kötet szerzőinek, próbálván egyben megnyugtatni az aggodalmaskodókat: „a székelyek történetét székelyek [is] írják...”

